

(стр. 75 и сл.). А све то утолико пре што по садашњем закону о средствима привредних организација од 11 децембра 1957 право коришћења привредне организације на средствима која је она створила својом делатношћу или стекла на основу зајма и других кредитних послова или по другим предвиђеним законским основама, *садржи и право располагања тим средствима у границама закона* (чл. 8). А право располагања са стварима, сходно ономе класичном *ius abutendi*, увек нас и нехотице упућује и потсећа на својину. Међутим, својина у правом односно правном смислу речи, и на оним средствима на којима наше привредне организације имају по закону право коришћења односно право располагања, — припада увек само друштвеној заједници односно држави ФНРЈ као претставнику друштвене заједнице. И то је, дакле, све само *друштвена својина*, а не било каква „квазисвојина“.

7. — Напоследку, уколико се тиче њенога обима, мислимо да ова књига проф. Леградића и у томе погледу углавном одговара циљу коме је намењена, тј. просечном обиму једнога уџбеника стварног права (223 стране уобичајеног формата). Позната је пак поставка да уџбеник мора садржавати и материјал обухваћен наставним програмом, али да се не мора, а по правилу и не може, изједначити са датим програмом наставе већ да, напротив, треба да буде обухватнији и шири, са опсежнијом и ближом разрадом појединих питања. Тој поставци, уопште узевши, одговара и обим овога рада. Мада би, по нашем мишљењу, поједина места требало скратити (на пример, нека од оних која се тичу дискусије односно полемике са проф. Гамсом, нарочито о појму ствари и сл.); а друга пак нешто потпуније обрадити (на пример, поглавље о земљишним књигама и другим земљишним регистрима односно тапијама, с обзиром и на наше ново стварно право). — Иначе су приказани и проучени у довољној мери и наши нови правни прописи из ове области, као и одговарајућа правна правила из старог законодавства.

8. — Излагање датог материјала је приступачно и лако. То нарочито важи за материјал који се тиче питања личне и приватне својине, сувојине, права залог и службености, затим права државине, као и свих других основних појмова и установа тзв. класичног стварног права. Ту проф. Леградић износи такође и извесне нове елементе и аспекте. Тако да његова излагања у овој области делују на један управо освежавајући и нов начин. Све то још више повећава стварну вредност ове веома интересантне и корисне књиге.

Уопште, рад проф. Леградића по својој вредности стоји несумњиво на висини једнога универзитетског уџбеника и као такав претставља један леп допринос науци наџег савременог грађанског права.

Др. Адам П. Лазаревић

Ilija Kosanović: ISTORISKI MATERIJALIZAM (Uvod u osnovna pitanja sociologije marksizma). Sarajevo, „Veselin Masleša“, 1957, 447 str.

Ова књига — намењена школама а нарочито академијама и школама ЈНА — претставља једно од ретких дела наше научне литературе о систему марксистичке социологије. Једна новина коју оно садржи јесте посебно поглавље о суштини и карактеру рата и армије, које је, с обзиром на поменути сврху дела, могло бити и веће. Најзад, колико је нама познато, Косановић је једини од наших социолога који је, поред Зихерла, у посебној монографији (*Дијалектички материјализам, Увод у основна питања филозофије марксизма*,

Сарајево, „Веселин Маслеша“, 1956) дао релативно опсежну филозофску базу свог излагања о основним питањима марксистичке социологије која је са своје стране једна примена и потврда филозофске подлоге — дијалектичког материјализма.

Историски материјализам је пре свега веома успела популаризација марксистичке социологије, врло јасно и занимљиво писана а да тиме није изгубила у научној висини. Исто тако, сажети закључци и тезе за дискусију, као и основна литература на крају сваког поглавља — све то доприноси да може веома добро одговорити школским потребама и широком кругу читалаца.

Изворни материјал, који је писац обрадио, веома је широк. Излагање се заснива како на делима класика марксизма-лењинизма, тако и на радовима наших руководиоца и теоретичара. Ставови историског материјализма писац поткрепљује и илуструје многобројним примерима из светске и наше историје и савремености, посебно из југословенске социјалистичке праксе. У вези с тим напомињемо да је у делу, које је особито намењено војним академијама и школама, требало у појединим одељцима више наводити примере из војне историје и теорије.

У погледу буржоаске социолошке књижевности и савремене иностране марксистичке и уопште социјалистичке литературе, примећује се да је недовољно коришћена, што иде на уштрб потпуности обраде проблема.

Научна систематика се углавном заснива на систематизи предавања Зихерла о историском материјализму, с тим што је Косановић унео извесна своја решења, на пример, проблематику класа он расправља као прелазну карикатуру ка напреднијој у заједничком поглављу са економском основом. С друге стране, ова систематика се у многоме разликује, на пример, од систематике Увода у социологију проф. Р. Лукића.

Књига је подељена на уводни део, у коме су дате основне црте настанка, појма и значаја историског материјализма и главни део о основним питањима базе и надградње.

У првом делу, у коме су коришћени извесни одломци из Косановићеве претходне књиге, чини нам се да недостаје кратак, донекле конкретан поглед на даљи развој историског материјализма и буржоаских и других социолошких доктрина после епохе класика марксизма-лењинизма. Треба истаћи да је писац у овом делу, насупрот гледиштима неких наших научника, прихватио концепцију Зихерла да је марксистичка социологија уствари сам историски материјализам, а не да је историски материјализам метод и теорија марксистичке социологије која се с њим не може идентификовати.

Други део састоји се из поглавља о економској основи и класној структури друштва и поглавља о друштвеној надградњи. У првом поглављу аутор је с правом посветио специјалну пажњу разрази друштвено-економске формације као основне категорије марксистичке социологије. Занимљиво је такође разматрање о могућностима појава савремене касте, касте бирократа. Но, писац је оставио нерешену противречност између карактеристика савремене касте (стр. 120) и класичне дефиниције касте (стр. 121), јер очигледно је да се савремена каста не би могла подвести под такву дефиницију.

Расправљања о друштвеној надградњи чине главе о политичко-правној надградњи друштва и идеолошкој надградњи друштва. Политичко-правну надградњу као непосредну супструктуру над економском базом и класном структуром аутор почиње са политичким партијама које су „[...] елеменат надградње, који најнепосредније одражава[...]“ економску основу и класни склоп (стр. 151). После тога прелази на даље теме: на државу и право, где је питање демо-

кратије као облика државе веома мало расправљано; на марксистичко учење о социјалној револуцији; аутор сасвим правилно примећује да марксистичка теорија кулминира у разматрањима о социјалној револуцији; теме осталих одељака су диктатура пролетаријата — социјалистичка демократија и држава и нације; последњи одељак ове главе посвећен је војним питањима. Овај одељак је примена социолошких резултата ранијих излагања на специфичности рата и армије.

Основна идеја пишчевих излагања о војним проблемима са становишта социологије јесте подвлачење њене огромне важности за војну теорију и праксу. Из анализа рата као друштвене појаве, карактера ратова, улоге економике и морала у рату и питање рата у савременим условима види се значај разних друштвених фактора за категорију друштвених појава коју називамо ратом. Одатле произилази и важност разних посебних друштвених дисциплина које се баве тим факторима као и опште друштвене науке за војну теорију — проблематика коју је марксизам једини потпуно правилно решио — а што увиђају све више и буржоаски аутори (В., например, Ерл: *Творци модерне стратегије*, Београд, 1952).

Последњу главу (о идеолошкој надградњи друштва) сачињавају одељци о друштвеном бићу и друштвеној свести и о облицима друштвене свести.

Опште речено, многе проблеме аутор је веома исцрпно обухватио (наравно у размерама простора књиге) износећи своје самостално схватање. Такво је, например, третирање проблематике рата у савременим условима, приликом чега писац показује да, на супрот оним друштвеним чиниоцима који су столећима условљавали ратове, данас све више јачају противни фактори, као што је висок степен развитка производних снага нашег доба, измене односа производње, напредак војне технике и активност радних људи. Али, с друге стране, има и упрошћавања, недовољног свестраног гледања на ствари и недовољно тачних или у сваком случају једностраних формулација, као што је, например, она према којој у савременој епоси „Развитак радничког покрета и социјалистичких снага све више доводи до брисања разлика између појединих буржоаских партија, па чак и до њиховог више или мање добровољног ликвидирања и формирања [...] фашистичких партија [...]“ (стр. 164). Такође има и неправилних термина, например, назив буржоаско-капиталистички начин производње (стр. 160).

Из овог кратког приказа питања која су претресана у овој књизи може се закључити да Косановићево дело претставља прилог нашој оскудној социолошкој литератури и то баш у време када се чине први знатни кораци да се тај недостатак наших друштвених наука уклони.

Александар Стојановић

Миодраг Јовичић: РЕФЕРЕНДУМ. Покушај упоредноправног изучавања. (Институт за упоредно право, Монографије, 1) Београд, 1957, 48 стр.

Публиковањем овог рада Институт за упоредно право отвара серију монографија о актуелним правним проблемима од теориског значаја. Прегежан број монографија треба да буде писан са упоредноправног становишта, док ће остале бити посвећене и другим питањима која данас код нас захтевају да буду проучавана.

Ту своју концепцију Институт је потврдио већ првом монографијом чији је аутор М. Јовичић, асистент Института. Проблем ре-